

if het grootste centrum van ons wezen is het lijden en het wezen van het geluk en de omstandigheden die het is. Jones' op-
onde, geef ik doorgedrongen dikheden. Het et kwaad van in den wil is persoonlijkheid probleem van leelijk woord, niet van. Zijn r hij kan niet- gen der zonde, is steeds ge- der ellende", met veel vol- ver dezes, dat ouderwetsche orde dat, ter- , niettemin de t hij nog altijd et, en dat deze rg was als de

Jones hier bij- in zijn onder- d, dat de zonde heid is, en de

a schrijver wel t in de onder- des waartoe hij hij in het ver- een ezel, bij tmoedige sym- n van de diep-

s, wat Stanley us wilden zien. It slaat op een ten Rabbi van el — naar den et hem zou af- l, naar Athene vrede zou kun- e de naar wijs- id toe. Bachten loor met „wat

ing, misschien de woestijn — aan het begin het lijden zich

Athene met zijn belangstelling kruis".

lijkt uit het ant- ; voorwaar zeg aarde niet valt jaar indien het voort. Die zijn e zijn leven haat tot het eenwige

eking Hem zoo nu is mijn ziel ader, verlos mij ng is genomen: gekomen. Vader,

God een blanco bloed. De be- n dit oogenblik,

ote zelfvergeving van de gansche n stem uit den rheerlijkt en ik

ring van dit ont- II te meer aan- en op de over- van Edessa een Hem te vragen e zou dus iets d.

dit boek van bruikt hij soms: der Eeuwigheid, i Tijds die daar- zoekende liefde verloren zonen

na de steeniging pelen verstrooid ar het resultaat: gen overal, ver- den gebeukt door macht, maar het et aanbeeld van re slag die hen

trof, wierp de vonken in het rond die het vuur verspreidden. Tegelijk werden zij gehamerd in een vorm die hen tot doelmatiger instrumenten maakte van den Goddelijken Wil".

Ten slotte — en moge dit tevens dienen als een staal van Stanley Jones' gelooftrant en als een aanwijzing van de richting waarin hij de oplossing van het raadsel van het lijden zoekt:

„Paulus en Silas zaten te middernacht in een diepen kerker, met voeten en handen in den stok, en hun rug bloedend van wreede geeselslagen. Wat hadden zij gedaan om dit te verdienen? Niets, behalve dat zij hun medemenschen zoo lief hadden, dat zij niet konden nalaten, het beste dat zij hadden met hen te delen. Dat beste was Christus. Maar dit was het resultaat. Dus zaten zij daar te klagen dat het met den godsdienst niet ging, dat God hen beschaamd had laten staan, dat er geen recht in de wereld is, en dat zij maar een heel droevig schouwspel opleverden vanwege hun trouw aan de heele zaak. Werkelijk? Neen, neen: „Te middernacht zongen Paulus en Silas". Zongen! Kwam er ooit een lied uit de diepte van een zwarter onrechtvaardigheid en had het daardoor ooit een dieper betekenissen? Hooger en hooger stegen hun lofzangen, totdat zij in zulke hooge tonen jubelden, dat God de aardbeving er bij moest brengen bij wijze van bas! Voordat het morgen was, was de stokbewaarder bekeerd, de grondslag voor een Christelijke kerk was gelegd, en later schreef de man wien zulk een groot onrecht aangedaan was in een kerker in dat Philippi, een brief aan die kerk — een brief die thans een sieraad is van ons Nieuwe Testament, en onzen geest verrijkt wanneer we hem lezen. Zij lieten het lijden maar niet passief over zich komen, ze trachtten er ook niet aan te ontkomen — ze gebruikten het!"

Dat is de grondtoon van dit boek: we moeten in de kracht en op het verheven voorbeeld van Christus, iets doen met het lijden, met den tegenspoed, iets doen ter eer van God en tot heil van onzen naaste en van onszelf. Ook in dezen donkeren crisistijd.

J. VELDKAMP.

De Vereeniging van 1892.¹⁾

IX.

(De bronnen. F.)

D. De houding van prof. Lindeboom.

In zijn brochure heeft ds Jongeleen het ook over de houding van prof. Lindeboom. Hij brengt deze ter sprake in verband met de synode te Leeuwarden van 1891 en verheerlijkt haar ten koste van die van prof. Bavinck. Letterlijk verhaalt hij aldus: „Zoo brak dan eindelijk aan het jaar 1891 en te Leeuwarden is toen de Synode gehouden, waar met het oog op de vereeniging belangrijke besluiten zijn genomen.

Om niet te breed te worden breng ik alleen maar onder de aandacht, dat men op deze Synode kwam met twee voorstellen, één van Prof. Lindeboom en één van Prof. Bavinck.

De hoofdinhoud van het voorstel Prof. Lindeboom kwam hierop neer: Het eischte van de Doleerenden een duidelijke uitspraak over haar²⁾ verhouding tot de Ned. Herv. Kerk. Het voorstel Prof. Bavinck wilde dit alles voor rekening van de Doleerenden laten en eischte geen uitspraak.

Prof. Lindeboom was de man, die het afscheidingsbeginsel zuiver wilde houden en al was hij een voorstander van vereeniging, hij werkte voor een wezenlijke vereeniging.

Het voorstel-Bavinck ging uit van de gedachte, dat beide beginselen, n.l. afscheiding en doleantie, dezelfde rechten hadden, Bavinck lag³⁾ geheel den nadruk op het formeel.

Dat voorstel-Bavinck is in 1891 aangenomen, men was op 't standpunt gaan staan, waar dr Kuyper voor geijverd had, van wederzijdsche erkenning, zoowel van afscheiding als doleantie.

Dit klinkt nu wellicht voor sommigen heel mooi, maar gerust, daardoor is het afscheidingsbeginsel prijsgegeven en daardoor hebben de Doleerenden alles gekregen, wat zij wenschten. Op het gevaar van deze wederzijdsche erkenning heeft vooral Prof. Lindeboom gewezen en met volle instemming haal ik woorden van hem hierover aan. Hij schrijft in zijn: „Waar zijn wij en waar gaan wij heen?" pag. 87, het volgende: „Zoodra één van beide zijn standpunt opgeeft, kan er sprake komen van die „erkenning". Men kan dan, voor ieders rekening latende wat te voren verkeerd gedaan moge zijn, elkander ontvangen als Geref. Kerken, op grond van de Geref. belijdenis en kerkorde, om dan voortaan vereenigd te arbeiden van uit hetzelfde standpunt, met hetzelfde

doel. Zoo kan er of dadelijk of allengs in een smelting komen. Zoolang echter de Chr. Geref. Kerk 't standpunt der scheiding van de valsche Kerk — Art. 28 — handhaaft, kan zij, hoe groot de liefde tot de broederen ook zij of worde, niet de Nederduitsch Geref. Kerken erkennen voor hetgeen zij zelf beweren te zijn, n.l. de corporatieve historische Geref. Kerk ter plaatse en evenmin de Ned. Herv. Gemeenten, waar het juk nog niet is afgeworpen, voor de Geref. Kerk houden."

Dit standpunt is nog ons standpunt, maar dat is in 1891 verlaten, daar is het beginsel der Afscheiding losgelaten, daar heeft men den wissel omgeworpen en toen is de trein op een ander spoor gaan rijden.

Daar is aangenomen de wederzijdsche erkenning, en dat gaat alleen, wanneer één van beide zijn standpunt opgeeft.⁴⁾

Uiteraard moeten wij het geheel voor rekening van ds Jongeleen laten, wanneer hij over zulk een belangrijke synode als die van 1891 in de geschiedenis der vereeniging was, meent niet breed te moeten worden. Ook ga ik, omdat ik er in een der volgende artikelen nog breder op terug hoop te komen, thans niet op in, dat het niet bijzonder helder wordt, wat ds Jongeleen precies met het afscheidingsbeginsel bedoelt. Maar ik mag niet onbesproken en onbestreden laten verschillende onjuistheden en onvolledigheden die op deze anderhalve bladzijde van zijn brochure vallen te constataren.

1) Onjuist is de mededeeling, alsof men te Leeuwarden slechts met twee voorstellen te doen had. Behalve de vele voorstellen, die door de provinciale synodes ter tafel waren gebracht, werden er uit de vergadering zelf nog zes ingediend: het voorstel Bavinck-van Andel, het voorstel Beuker, het voorstel Bos, het voorstel van Heyzelendoorn, het voorstel Van der Linden, en het voorstel Lindeboom-Hessels.⁵⁾ Twee daarvan, n.l. dat van ds Bos en ds Van der Linden werden tijdens de discussie ingetrokken⁶⁾, zoodat de stemming ten slotte niet over twee, maar over de vier overige is gegaan.⁷⁾

2) Onjuist is vervolgens de bewering, alsof het voorstel Bavinck in onderscheiding van dat van prof. Lindeboom, van de doleerenden geen duidelijke uitspraak over hun verhouding tot de Hervormde Kerk zou gevraagd hebben, en alsof dit het zou geweest zijn, dat Bavinck voor rekening der doleerenden wilde laten. Diens voorstel bevatte wel een overweging, waarin de doleantie, met haar kerk- en rechtsbeschouwingen werd overgelaten aan en voor rekening gelaten van de Ned. Geref. Kerken⁸⁾, maar aangaande een uitspraak over de vraag, hoe de doleerenden toen tegenover de Hervormde Kerk stonden, was er tusschen beide voorstellen geen wezenlijk verschil.

Lindeboom wilde met allen drang der liefde Christi de Ned. Geref. Kerken opwekken, „om, in gehoorzaamheid aan den wil van God, met alle kracht tot de eenigheid der Kerk en de opbouw der broederen mede te arbeiden door te verklaren, dat ook zij zich, overeenkomstig art. 28 van de ook door hem beleden Belijdenis, hebben afgescheiden van de Ned. Herv. Kerk, boven omschreven"⁹⁾, en het voorstel Bavinck achtte, dat pogingen tot vereeniging dan alleen konden slagen, als o.a. „wat de verhouding tot de Nederl. Herv. Kerk betreft, dit wederzijds wordt uitgesproken, dat verbreking van de kerkelijke gemeenschap met de besturen van de Nederl. Herv. Kerk niet alleen, maar ook met de leden, door Gods Woord en de Geref. belijdenis geboden en dus noodzakelijk is."¹⁰⁾

Zelfs werd dit voorstel tijdens de discussie nog geamendeerd en daarmee verscherpt, doordat achter het woord „leden" werd toegevoegd de uitdrukking „in corporatieven en plaatselijken zin". Men wilde hiermee zeggen „dat zoodra de breuke met de Ned. Herv. Kerk gekomen is, de Kerk, die gevormd werd, een andere is, dan de plaatselijke afdeeling van het Ned. Herv. Kerkgenootschap."¹¹⁾

Trouwens, reeds tijdens de synode werd gevoeld en door verscheidenen uitgesproken, dat er op dit punt tusschen het voorstel Bavinck en het voorstel Lindeboom geen verschil bestond en dat het eerste geenszins losliet het beginsel, door Lindeboom zoo warm bepleit.¹²⁾

3) Onvolledig is ds Jongeleen en doet daardoor aan de waarheid te kort, wanneer hij zijn verhaal beëindigt met de mededeeling, dat het voorstel Bavinck boven dat van Lindeboom werd verkozen; doch niet vertelt, hoe prof. Lindeboom zelf zich hieronder gedroeg. Want toen al de verschillende genomen besluiten aangaande de vereeniging — waaronder ook dat, hetwelk door Bavinck was geconcipeerd — tot één groot voorstel waren vereenigd en dit met algemeene stemmen was aangenomen, heeft prof. Lindeboom verklaard, „onder

applaus der vergadering, dat hij ondanks zijn voorstel, lettend op de leiding van Gods Voorzienigheid ook nu, indien hij lid der synode was voor het voorstel zou hebben gestemd."¹³⁾

Ook Lindeboom ging dus niet pas later, maar tijdens de synode zelf in dit opzicht geheel met Bavinck accoord.

4) En dit niet omdat hij toen zwenkte. Want het is een verdere onvolledigheid en vervalsching der historie van ds Jongeleen, dat hij niet alles vertelt, wat er in dit opzicht van prof. Lindeboom te vertellen is. Lindeboom zelf heeft altijd geoordeeld, dat hij door met het voorstel Bavinck — waarover ds Jongeleen zich zoo afkeurend uitlaat — mee te gaan, zichzelf geheel gelijk bleef, het beginsel der afscheiding op het minst niet verloochende en ook handhaafde het standpunt, dat hij ingenomen had in de door ds Jongeleen genoemde brochure: „Waar zijn wij en waar gaan wij heen?"

En dit terecht. Want prof. Lindeboom had in deze brochure niet betoogd — zooals ds Jongeleen doet voorkomen — dat de scheiding de eenige methode van kerkreformatie was en dat daarnaast ook niet een doleantie-methode of mogelijk nog een andere manier bestaansrecht had. Maar zijn bezwaar bestond vooral hierin, dat de doleerenden den hand met de Ned. Herv. Kerk nog niet radicaal genoeg losgemaakt hadden en dat hun kerkeraad zichzelf beschouwden ook als kerkeraad over de leden, die nog in de Herv. Kerk waren achtergebleven. Het is hierop vooral, dat hij doelt, als hij het heeft over het opgeven van één van beide standpunten en bedenkingen oppert tegen wederzijdsche erkenning. Maar ik voeg er onmiddellijk bij: zulk een wederzijdsche erkenning heeft in 1892 ook niet plaats gehad, en daarom is toen ook niet — zooals ds Jongeleen zegt — de wissel omgeworpen en de trein op een ander spoor gevoerd.

Trouwens, prof. Lindeboom heeft zich later, zoo noodig, nog nader en duidelijker verklaard.

Die zelfde Lindeboom, dien ds Jongeleen thans naar voren schuift als den kampioen bij uitemendheid voor dat afscheidingsbeginsel, waaraan thans alleen nog maar zijn kerk trouw zou zijn gebleven, is een der eersten, zoo niet de eerste geweest, die in het kruit trad, toen in 1892 de actie van de tegenwoordige Christelijke Gereformeerde Kerk begon en de heeren Wisse en Van Lingen in het land handteekeningen verzamelden voor een bezwaarschrift, dat zij op de synode van Amsterdam wilden indienen.

In een open brief aan X, IJ en Z, onder den titel: „Mag en zal de vereeniging doorgaan?" heeft Lindeboom zijn mede-kerkleden ernstig afgemaand, op dit stuk te teekenen. In den breede weerlegt hij het toen reeds genoemde bezwaar, alsof met de vereeniging het beginsel der scheiding zou zijn opgeofferd of verloochend. Hij verklaart, dat hij met zijn vroegere brochure heeft willen getuigen alleen tegen een vereeniging met zulke kerken, die trots een Gereformeerden kerkeraad uit geloovigen en ongeloovigen zonden bestaan.¹⁴⁾ Al had hij liever gezien, dat de Nederl. Geref. Kerken zich één hadden verklaard in het stuk der afscheiding van de Herv. Kerk als een valsche kerk, toch oordeelt hij, dat desondanks niet enig beginsel is verloochend.¹⁵⁾

Naar zijn overtuiging is er niets meer wat rechtmatig verlangd kan worden, nu de doleerenden het voorstel van Leeuwarden — het voorstel n.l. dat door Bavinck geconcipeerd was — hebben aangenomen.¹⁶⁾ Hij houdt scheiding en doleantie voor „niet als elkaar uitsluitende standpunten, maar als twee met de Geref. Belijdenis niet strijdende methoden of wijzen van „Reformatie", wat hetzelfde is als: twee methoden van „breken" met de Herv. Kerk tot openbaring van de Geref. Kerk. Misschien blijken er later nog wel meer methoden mogelijk te zijn. Mij aangaande, als de Geref. belijders maar uit de gemeenschap der leugen, uit de vermenging van geloovigen en ongeloovigen verlost worden, en in een Geref. Kerk samenkomen, dan ben ik dankbaar en blijde. Dan zal het verschil van methode in de praktijk ook wel ophouden. En den Heere der Kerk zij het toevertrouwd te zorgen dat de beste methode ten slotte aller instemming en liefdevollen ijver winne."¹⁷⁾

Al erkent Lindeboom dus verschil, voor hem is het alleen de vraag „of het nog overblijvend verschil van beschouwing en praktijk groot genoeg is om een niet-vereenigen voor God en de menschen te wettigen. Zonder eenigszins van gevoelen veranderd te zijn zeg ik uit volle overtuiging: Neen!"¹⁸⁾

Hij concludeert dan ook: „Nu wij kunnen mede gaan zonder verloochening van enig beginsel, met behoud van al onze dankbaarheid jegens het ontslapen geslacht der scheiding en van onze overtuiging, dat de „afscheiding" voortaan als voorheen, ten volle recht van bestaan en werking heeft en zal behouden, nu zoude het geen ijveren voor de scheiding volgens art. 28 Geref. Belijdenis zijn,

¹⁾ t.a.p., blz. 26—27.

²⁾ Acta, art. 160.

³⁾ Acta, art. 164.

⁴⁾ Acta, art. 167.

⁵⁾ Acta, art. 160.

⁶⁾ Idem.

⁷⁾ Idem.

⁸⁾ Acta, art. 164.

⁹⁾ Idem, laatste alinea.

¹⁰⁾ Acta, art. 184.

¹¹⁾ t.a.p., blz. 13.

¹²⁾ t.a.p., blz. 9.

¹³⁾ t.a.p., blz. 12—13.

¹⁴⁾ t.a.p., blz. 11.

¹⁵⁾ t.a.p., blz. 15.

¹⁾ Door bijzondere omstandigheden was ik niet in staat deze artikelreeks eerder te vervolgen. Nu hoop ik haar zoo spoedig mogelijk te kunnen beëindigen.

²⁾ Bedoeld zal wel zijn: hun.

³⁾ Bedoeld zal wel zijn: legde.

maar separatisme¹³⁾ als wij ons onttrokken aan de Geref. Kerk of Kerken¹⁴⁾?

Dit is, in groote trekken, de houding van prof. Lindeboom geweest.

E. D. KRAAN.

¹³⁾ Deze spatieering is van mij E. D. K.

¹⁴⁾ i.a.p., blz. 17.

ZENDING EN EVANGELISATIE

Incidenteele samenwerking.

De vraag over samenwerking is onder ons in de laatste tijden met bijzondere klem aan de orde gesteld. Door allerlei omstandigheden. De aanleiding is vermoedelijk wel geweest, althans in sterke mate, de bekende geschiedenis van het ter ziele gegane Deventer kwartel.

En op de Synode van Middelburg is deze kwestie van alle kanten bekeken.

Van verschillende zijden is de aangenomen houding bezien. Reeds voor de Synode samenkwam, is een brochure verschenen van den heer Bruins, die een warm pleidooi deed hooren voor zoo breed en intensief mogelijke samenwerking.

Niet daarover wil ik het hebben; in de pers is hierover in den breede gediscussieerd. Maar de heer Bruins heeft ook mij in het debat betrokken door gewag te maken in zijn brochure van den arbeid onder de te werk gestelde werklozen in de Rijkswerkverschaffingen.

Over deze kwestie wil ik daarom een woord zeggen.

De heer Bruins wil bewijzen, dat deze arbeid Evangelisatie is en op grond daarvan mij beschuldigen van inconsequentie; omdat ik vroeger in dit blad schreef dat permanente samenwerking niet mogelijk is, terwijl ik dat hier toch wel doe.

In antwoord daarop een dubbele opmerking.

In de eerste plaats is het hier bedoelde werk niet te vereenzelvigen met Evangelisatie. Het wordt verricht onder menschen van Protestantischen huize, waarvan een bepaald, en een groeiend deel, behoort tot wat ik moge noemen: de orthodoxen; waarvan zelfs velen lid zijn van een Gereformeerde Kerk. Maar daardoor is dan ook bepaald, dat deze arbeid met Evangelisatie niet mag worden vereenzelvigd.

Ja, het evangeliseert óók; o, zonder twijfel; maar is er één tak van Christelijken arbeid, in het publiek verricht, die niet evangeliseert? Kunnen we ooit in het openbaar, voor het oog der „wereld“ iets doen voor het Koninkrijk Gods, dat niet evangeliseert?

En toch, dat noemen we géén Evangelisatie. Dat is niet de Evangelisatie, waarvoor onze Kerken het spoor hebben getrokken en waarover de Synode van Middelburg een besluit genomen heeft.

De Evangelisatie, waarover het gaat, waarvoor de lijnen getrokken zijn, is de arbeid aan de van God en Zijn Woord en Zijn Kerk vervreemden, om hun te prediken het Evangelie. Alle andere arbeid, die wel óók evangeliseert, maar zich tot het hierboven gezegde niet bepaalt, is niet, wat wij Evangelisatie noemen en waarover het gaat.

De heer Bruins mag niet zeggen, dat wij principiëel nooit een scheidslijn kunnen trekken — want dat is niet geheel juist. Iets anders gezegd, zou het juist zijn: praktisch kunnen we heel vaak de scheidslijn niet trekken; volkomen eens.

Maar, de praktijk bepaalt niet, wat het principieel zal zijn. En niet de praktijk maakt uit, wat Evangelisatie is, maar het principieel. Het principieel heeft onder ons volkomen zekerheid; d.w.z. de vraag, wat Evangelisatie is; zie boven. De praktijk wijst aan, dat behalve dien speciaal arbeid der Evangelisatie er ook nog evangeliseerend wordt gewerkt op allerlei andere manier, doordat praktisch niet steeds de scheidslijnen te trekken zijn; wie deelt nu als Christen zijn leven in hokjes in; wie waakt nu angstvallig, om alleen, wanneer hij het bepaalde gebied der Evangelisatie betreedt, te laten zien en hooren aan anderen, aan verlorenen, wat het Evangelie der genade is?

Maar wanneer iemand dan iets doet, waarbij hij óók evangeliseert, dan doet hij daarom nog niet 't werk der Evangelisatie, die van de Kerk uit moet gaan!

Of anders zou men de stelling moeten aandurven, dat de Kerk al dien arbeid op zich moet nemen, krachtens het principieel. Dan zou, ik wil één voorbeeld noemen, de Kerk aan zich moeten trekken de Christelijke krankzinnigen-verzorging, omdat daar óók wordt geëvangeliëerd; en de Gereformeerde Ziekenhuizen, omdat daar eveneens wordt geëvangeliëerd; de Christelijke pers; de Christelijke school, enzovoort.

De fout, die de heer Bruins maakt, is deze, dat hij niet voldoende heeft onderscheiden tusschen de Evangelisatie, die niets anders doet, dan opzettelijk evangeliseeren (dat is arbeid van de Kerk; ik geloof niet, dat permanente samenwerking daarin mogelijk is, zelfs niet tusschen Christenen van precies dezelfde belijdenis) — en allerlei Christelijken arbeid, die dat engere doel niet heeft, maar

die door haar praktijk onophoudelijk óók evangeliseert. Dat is arbeid, die de Kerk als instituut onmogelijk kan doen, wil ze niet Roomsche worden en heel het Christelijke leven trekken in haar invloedssfeer en onder haar directe leiding.

Voor wat dezen arbeid betreft, moet ik echter nog een tweede opmerking maken.

De heer Bruins neme me niet kwalijk, wanneer ik zeg, dat hij ook op een tweede manier het geheel bijzondere van den arbeid onder de werklozen niet in het oog gehouden heeft.

Er zijn een groot aantal werklozen, in de Rijkswerkverschaffing te werk gesteld. Vogels van diverse pluimage. Gereformeerden, orthodoxe Hervormden, Chr. Gereformeerden, enz. En verder een zeer groot getal ongeloofigen en verdoolden.

Daarom zal nu worden gearbeid. Door wie? Zouden dus, wanneer Gereformeerden als ik de lijnen precies hadden willen trekken, de Gereformeerde Kerken in de buurt, dus b.v. in Steenwijk, Almelo, Geesteren-Gelselaar, enz. eens hebben moeten besluiten, den arbeid ter hand te nemen, en er iemand op uit moeten zenden, om onder die menschen te brengen het Evangelie?

Zou b.v. de Kerk van Deventer een dienaar des Woords hebben moeten aanwijzen voor dien arbeid?

Maar misschien is het bekend, dat een dergelijke wijze van doen op een volkomen mislukking zou zijn uitgelopen.

Want, niet te vergeten: in de kampen der te werk gestelden staan we op Regeeringsterrein. Niemand, die zonder verlof van de Overheid zelfs het terrein betreden mag.

En de Regeering zou aan de Gereformeerde Kerk van Deventer geen verlof hebben gegeven voor het werk. Want de Regeering zelf heeft, toen deze arbeid in het zicht kwam, iets gedaan. Ze heeft bevorderd, dat de geestelijke verzorging van de Protestantische arbeiders werd ter hand genomen, en de twee daarvoor benoemde werkers werden gesalarieerd. Dat werk moest door één Protestantisch-Christelijk Comité worden ter hand genomen.

Hier bleef er dus geen keuze overig. De vraag, of de Kerken het zouden doen alleen, of dat ze met anderen zouden samenwerken, gelijk het nu is, kwam niet ter sprake.

Die kunnen we wel bespreken, als we staan op terrein, waar ieder vrij is en dat dus in zekeren zin aan ieder toebehoort, althans voor ieder toegankelijk is; maar waar we op regeeringsterrein staan, is de zaak geheel anders. Daar heeft de Regeering het recht, en niet de Kerk.

Zoo wel formeel, wat de organisatie en haar totstandkoming, als wat het karakter van den arbeid zelf betreft, heeft de heer Bruins de dingen niet goed gezien in zijn brochure, die van groote liefde voor het samengaan van Christenen getuigenis aflegt.

Maar — men kan ook warm voor iets gevoelen, en toch de plank mislaan.

C. B.

PERSCHOUWT

Ds Hilbers en „De Wekker“.

Indertijd heeft „De Wekker“ (redacteur S. te A.) getracht, tusschen „De Heraut“ en „De Reformatie“ een tegenstelling te helpen creëren inzake de kerk, en de pluriformiteit, en de vraag, of het aantal „ware kerken“ te vermeerderen viel naar het welgevallen des ooghebbers. „De Wekker“ vond toen, dat er toch maar heel wat ware kerken waren; ik merkte op, dat dat blad het nu wel zoo zei, naar de gelegenheid des oogenblik, maar dat het blad zelf, en de Apeldoornsche school, en de curator Hilbers het allerminst heusch ernstig zóo bedoelden.

Thans schrijft in de „Chr. Geref. Kerkbode van Groningen en omstreken“ Ds A. H. Hilbers, curator van Apeldoorn, in een aankondiging van Dr B. Wielenga's boekje over „De Reformatie van '34“:

Dat H. de Cock van de Herv. Kerk zich afscheidde, omdat zij naar Art. 28 en 29 de valsche Kerk was, is door de Doleantie-mannen nooit aanvaard, maar toch de eenige confessioneele grond voor afscheiding. De Geref. Belijdenis kent niet een, of twee, of drie methodes van kerkreformatie, maar slechts één, n.l. die der Afscheiding, om daardoor weder te keeren tot de zuivere kerk. Maar hier voelt men, dat de schrijver verkeert in een Gereformeerde Kerk met twee stroomingen; n.l. die der Afscheiding en Doleantie. Beide wil men volle rechten toekennen, ofschoon dit niet gaat.

Een poosje later wordt gezegd, dat de „Christelijke Gereformeerden“

het beginsel der Afscheiding als het eenig juiste beoordeelen naar de Geref. Belijdenis.

Ik zeg natuurlijk volstrekt niet, dat ik het met dezen schrijver eens ben. Ik zeg alleen maar, dat dit de oude

Chr. Geref. klanken zijn, en dat „De Wekker“ daarmee in strijd kwam, zonder dat serieus te willen volhouden.

De reactie der Gereformeerde pers op Prof. Visschers geschrift.

Prof. Dr H. Visscher blijkt eenigermate kennis te hebben genomen van de antwoorden, die de Gereformeerde pers op zijn zoogenaamde critiek hooren liet. Zakelijk bescheid ontbreekt ook nu, slechts herhaalt hij zijn acte van zitting-neming in den Stoel des Patrons des Eenvoudigen Gereformeerden Volks. Hij fantaseert, dat Dr Kaajan „blijkbaar innerlijk genot“ „smaakte bij het „spulen“ der godvreezende, oud-Gereformeerde, eenvoudige menschen“, welk oud-Gereformeerde volk door Dr Kaajan „gesmaad“ heet. Ieder, die niet blind is, weet, dat dit onwaar is. Dr Kaajan heeft niet het volk gesmaad, maar bepaalde ondeugden van een heel klein quantum van dat volk geweigerd normgevend te noemen, en aan de eigenwijsheid het recht ontzegd, altijd maar te doen, alsof zij goddelijke genadegift, alsof zij hogere wijsheid was.

Het is goed, de stem van een van Prof. Visschers oud-leerlingen te hooren, Ds Couvée. Deze schrijft in zijn „Mededeelingen“:

Hij noemt de geheele Synode en haar geest als van „grenzeloze oppervlakkigheid“. Hoe oppervlakkig is dit oordeel! Wij verstaan niet, hoe een kundig man als onze geachte oud-Leermeester zóo weinig objectief oordeelt en zich dermate opwindt, dat hij, zijn naam voegend in het weinig benijdenswaardig gezelschap van Ds Kersten, der geheele Synode aanwrijft, wat hoogstens blijft voor rekening van één der sprekers. „Grenzeloos oppervlakkig“. Het woord is aan Professor Visschers pen niet vreemd. Hij leze zelf eens na zijn „Tijd rijpt“, waarin hij ook al „grenzeloze oppervlakkigheid“ meent op te merken „bij hen, van wie men krachtens hunne ontwikkeling althans voorzichtigheid mocht verwachten“. „Wie van zekere groep verschilt, wordt fluks van een ketterisch etiket voorzien, den volke voorgesteld.“ „Geen wonder, dat zulke groote en vrome woorden inslaan.“ Ach, wat groote en wat vrome woorden en wat etiketten gebruikt hij zelf thans tegen wie hem het naast staat! Waarom? Waarom? Omdat hij persoonlijk geprikkeld is tegen dezen of genen Gereformeerde? Staak toch eens dat klein gedoe en word weer groot, zooals gij groot waart in het zien en stellen van de dingen in uw boekwerk en op college. Iemand, die de „Groene Amsterdammer“ en nog wel andere „uit de revolutie stammende“ bladen bezigt als spreekgestoelte tegen eigen broederschap, moest den valke van de Veluwe door Gods Geest bezielde liederen niet voorstellen als „stammend uit de dagen der revolutie“. De malie bundel moge van 1895 zijn. De Hoogleraar Visscher is toch nog gewoon naar de bron te gaan en kan het weten, dat menig lied uit dien bundel, bijv. Luthers zegezing, stamt uit den jare 1530 en andere aanbevolen liederen stammen van den contra-revolutionnaire Da Costa. Wat kunnen voortreffelijke liederen helpen, dat zij in dien dwazen bundel opgenomen zijn? Of zijn de colleges van den Hoogleraar Visscher dáárom reeds verwerpelijk, omdat zij „ingebundeld“ zijn in de uit de revolutie stammende saamstelling der Theol. faculteit? Of is soms elk Schriftgedeelte, dat hier of daar werd opgenomen in een of ander mengelwerk tusschen woorden van Buddha of Confucius, daarom voortaan ook onbruikbaar? — De Professoren Visscher en Schilder moesten elkaar niet meer „meneer“ noemen en ook niet uitzoeken, wie het eerst daarmee begonnen is. Laten ze beiden „broeders“ en Prof. Visscher op Schilders argumenten zakelijk ingaan. Daarmee wordt de waarheid meer gediend dan nu op deze onverklikkelijke wijze.

„Uitzoeken“, wie het eerst begonnen is, lijkt me monnikenwerk. Want ik heb Prof. Dr H. Visscher nog nooit zoo genoemd, zooals Ds Couvée per abuis van mij beweert: Ds Couvée vergist zich.

Vervolgens geven we het woord aan Ds S. Datema („Soester Kerkbode“):

Dan moge de hoogleraar Visscher spreken van grenzeloze oppervlakkigheid, en weet ik het wat voor moois en liefelijks en fraais al meer, maar wij leggen dat farizeeuwsche gebed gewoon naast ons neer, en slaan de hand aan den ploeg, en gaan voort in historische lijn.

Ds Heij schrijft in „Zeeuwsche Kerkbode“, ziende op de besprekingen ter Synode, over de kerkelijke eenheid en de opwekking daartoe:

In de bespreking werd er op gewezen, dat het wel eenig bezwaar heeft een publiek getuigenis te doen uitgaan. Zoo licht wordt de bedoeling er van misverstaan en ziet men daarin een uiting van hoogmoed en van zelfgenoegzaamheid.

Dat dit bezwaar niet uit de lucht gegrepen was, werd bewezen door wat Prof. H. Visscher over de Synode schreef in het „Gereformeerde Weekblad“, en dat — te onvoorzichtiger ure — door „De Standaard“ werd overgenomen en alzoo algemeen verbreid.

Dat getuigenis qualificeert hij als een soort apostolisch schrijven om het daarmee te disqualificeeren als uit hoogmoed geboren. De hoogleraar schijnt uit te gaan van de gedachte, dat alleen apostelen mogen vermanen. Maar als die apostelen vermanen: „vermaant elkander (1 Thessal. 5:11) en „laet ons op elkander acht nemen, tot opscherping der liefde en der goede werken“ (Hebr. 10:24), dan is er alleen gehoorzaamheid aan dat apostolisch woord, wanneer gedacht wordt aan dat vermanen van elkander.

Op de Synode werd dan ook uitgesproken, dat zul-

een getuig-
schijn van
dan ook t

Even later

Het eind-
hierboven-
tuigenis-
Echter d-
en insinue-
en vrome-
aan beree-
getuigenis-
de gehoort-
lijk eischt
Visscher.
— fantasie-
de geestel-
Kerken
grond.

„Kralingsc

Als hij
geestelijke
titelt als
vraagt ge-
merken v-
eenheid v-
het Hooge-
hannes 12

We schi-
Gereforme-
het is er-
goed, we-
overtoov-
wordt gev-
Goda heil-
zulke uits-
vormde f-
slagen va-
in dit ja-
onbevooro-
z'n minst

„Dordtsch

Ook is l-
over de S-
streken.

Het is-
Kerk beh-
predikt, g-
zoo over-

Er ligt-
kunnen s-
politiek
samenwer-
stellen
kleur z-
op belust
en alleen

„Amsterd

Wij ga-
klaren al-
strijd is-
hier moet
gebed.

We zullen

Ds J. L.

het adres

Voor a-
vast, dat
Gezangen
mag wor-
zangen“,
gehandha-

Tegen-
bezwaar-
matische-
Men wi-
del op on-
Dogmat-
scheiden-
de inhoud-
Tegen-

De inv-
niet één-
van God

Ds Schou

kwestie, in-
eerst moet-
scheidingen

In „De

Wisse, het

Pas op-
taliteit. I-
font van
keerde n-

En wat-
kan dit-
eigen ge-
we, maar
philosoof
soonlijk

het comp-
al niet-
Het ber-
manier